

Gyököcssy Endre:
PÓSA LAJOS ÉS A MAGYAR MESE MEGNEMESÍTÉSE*

Az Élet általában nemes Jóság, tündöklő Szépség, vidám Öröm, lelkes Igazság, ujjongó Diadal, egyszóval a Teremtő meghálálhatatlan örök Áldása. És mégis, minden egyes ember életében a Jóságnál több a szívenütő Rossz, a szépségnél sűrűbb a sápasztó Csúnyaság, az Örömnél állandóbb vendég a szomorító Bánat, a Diadalnál hübb a rugdosódó Bukás, úgy, ahogy minden ember életében több a fojtogató Átok, mint a simogató Áldás.

A Mese ennek az igazi Életnek, az egyes emberek közös-sorsú életének tükre.

A mesében elindul a Jó és találkozik a Rosszal, a Szépség a Rútsággal, az Igazság a Hamissággal, az Öröm a Bánattal, a Diadal a Bukással. Aztán szívós, komor és színes harc fejlődik ki közöttük. A Rossz a Jóságot akarja sírba fektetni, a Hamisság kiszúrja az Igazság szemét, a Szépet elborítja a Rútság fekélye, az Örömet lenyakazza a Bánat kardja, a Diadalt elgáncsolja a Bukás. Vagy éppen megfordítva: a Jóság teríti le a Rosszat, a Szépségtől megvakul a Rútság, a Hamisságot elkergeti az Igazság harsogó szava, a zokogó Bánatot elhessegeti a kacagó Öröm, a Bukás ördögét útszélre veti a Diadal angyala.

A mesékben azután a szivárvány-szárnyú tündérek, a nagyszakállú törpék, a szálfakardot forgató óriások, a tüzet-fúvó sárkány, a fogatlan vasorrú bába, a seprűn lovagoló boszorkány és a sok-sok, népét szerető, vagy népét sarcoló király, királyasszony, királyfi és királykisasszony – mind-mind – a Jóság, a Szépség, az Igazság, az Öröm és a Diadal vagy a Rossz, a Rútság, a Hamis, a Bánat és a Bukás hűségese apródja.

*

A kerek föld minden népe mesél s így mesél. Minden népnél majdnem ugyanaz a mese magja; majdnem minden népnél megtaláljuk ugyanazokat a mese-típusokat. Csak a mese alakjaira, hőseire aggat más-más lelki és testi ruhát a különféle országok, népek mesélője. Egyik nemzet színesebben, a másik fakóbban adja tovább mesemondó estéken a maga örökéletű meséit. Az egyik nép inkább a szivárványos, a másik a ködös-lelkű meséket szereti jobban.

A magyar nép is mesél. Mesélt mindig, mesél ma is. A mindig új reményt repítő aratás, a falusi kedves fosztókák, a dalos fonók, a vidám kukorica-morzsolások, a hangos szüretelés estéi és éjszakái szépültek és szépülnek meg ma is a népmesék tündéri fényében, meleg muzsikájában.

S ezekből a népmesékből sarjadtak ki nálunk is, más földeken is a gyermekmesék. S tulajdonképpen a legtöbb népmese – gyermekmese is. Hiszen a nép maga is gyermek!

De még a múlt század első éveiben is a sok népmese és gyermekmese csak száj-ról-szájra szállt, faluról-falura vándorolt, apától a fiú tanulta meg és adta tovább az unokáknak. Úgy, hogy a népmesét csak a múlt században kezdtük komolyan összegyűjteni, könyvbe édesgetni és kényszeríteni és így megmenteni a bizonyos

halhatatlanságnak. Nyilván tudott, hogy a *Kisfaludy Társaság* áldozott e nagyértékű munkára sokat.

A gyermekeknek való meséskönyv is igen kevés volt. Még a múlt század derekán sem adhatott a gyermeke viráglelkét szeretettel és aggódással leső, figyelő szülő jó meséskönyvet kislánya, kisleánya kezébe.

Eleinte csak idegenből fordított meséskönyveket tudtak a kiadók a szülők pénzén és szíven keresztül a magyar gyermekek kis könyvtárába juttatni.

S ezeket az idegen köntösű és lelkű meséket legtöbbször színtelen, nyelvrontó magyarsággal fordították az olcsó-jánosok, akik se a gyermek, se a mese, se a magyar nyelv lelkéhez nem tudtak egy pillanatra se felemelkedni.

Nem gyomlázták ki az íróművészt jellemző fáradhatatlansággal ezekből az idegenből átültetett mesékből sem az idegenséget, sem a lelket elborító gyomot.

*

Ilyen körülmények között robbant herkulesi erővel, öntudatos fajtaszeretettel, töretlen talentummal a magyar irodalom mezőire *Pósa Lajos* az 1880. év táján.

Gyermekded lelke ösztönös sugallattal vezette, vont, serkentette őt a gyermekirodalom művelésére. A költő csalhatatlan érzékével megértette, hogy *Petőfi Anyám tyúkja* és *Arany Lacinak* írott verse s különösen színes *János vitéze* a halhatatlan útmutató.

Csak előre!... Meg kell nemesíteni a magyar népmesét... Meg kell tisztítani a jó lelkeket, a meleg szíveket ijesztő fordulataitól... Ki kell tépni belőle a dudvát irgalmatlan kézzel... A Hamisság ne szúrja ki az Igazság szemét, ne vágja le a nyelvét, orrát, fülét, mert az esztétikailag rút, erkölcsileg megdöbbenő... A szorgalmas hangya szorgalmát állítsuk a csak tovább is a gyermekek szeme és lelke elé; de ne fogjuk rá az igyekvő hangyára, hogy uzsorás is, aki a nyarat drága dalokkal áténeklő, meggazdagító tücsköt naplopónak tartja... Ó, a tücsök éneke a természet pompás értéke, a világteremtő alkotása; dala nélkül nem volna kiteljesedett a nyár... Úgy hozzátartozik a mező nyári életéhez, mint a költő éneke az ember lelki életének kincseihez.

Pósa Lajos ihletett, finom, magyar művészelke megborzadt az értéktelen, sílány, idegenből szolgálai hűséggel fordított gyermekkönyvektől is. Érezte, hogy ez a vadidegen, tengersok meséskönyv lassankint beiszapolja, eltemeti, megfertőzi a jövő Magyarországot.

Magyar meséskönyveket kell a magyar gyermekek kezébe juttatni gyorsan, amely könyvekből a szépséges lelkű, tündöklő köntösű, dalos nyelvű magyar mesék elvezetik észrevétlenül a serdülő Magyarországot a Jóhoz, a Széphez, az Igazsághoz, a Hűséghez, az Örömhöz.

Megalapította *Pósa* a magyar irodalomtörténetbe ma már halhatatlanul belépett *Az Én Ujságomat*.

S ott *Benedek Elekkel*, *Gárdonyi Gézával*, *Egri Györggyel*, *Sebők Zsigmonddal*, *Lőrinczy Györggyel*, *Sas Edével*, *Bródy Sándorral*, *Tábori Róberttel*, *Lampérth Gézával*, *Gaál Mózessel*, *Havas Istvánval*, *Herman Ottónéval*, *Szabóné Nogáll Jankával*, *Pósa*

Lajosnéval, Móra Ferencsel, Dingha Bélával, P. Ábrahám Ernővel s e szerény sorok írójával a magyar gyermekmesét a népmese lelkének megnemesítésével megteremtette s olyan kábító, elandalító, vigasztaló, üdítő virágzásba borította, amelyről Pósa Lajos teremtő lelke nélkül álmodni se lehetett volna soha. Pósa Lajos maga is újra és újra megfürdette holtig fiatal lelkét a népmesék csudatavában s egymásután írta három évtizeden át a mindig-hálás magyar gyermeknek örökszép meséit **Kacor királyról**, a **Világszép Nádszalkisasszonyról**, a **Kis gömböcről**, a **török császár kakasáról**, a **kis baltáról**, **Venetúr Lencséjéről**. És ki tudná hirtelen szerbe-számba venni az ő temérdek, szebbnél szebb, muzsikáló meséit.

Mert Pósa Lajos versekben írta meg az ő megejtő, szívünkbe dallal besurranó meséit. S ő erősen kiszélesítette a maga verses meséinek határait. A népmesék lelke szerint teljesen magából, az ő örökkön üde, friss, naiv, repülő lelkéből röpítette napra s forró, húséges, szerető, magyar szívéből bányászta ki apró, rövid, csattanós, kacagó, tréfás, úgynevezett „csali” meséit. Valósággal elbájolta a magyar gyermekvilágot az ő meseszövésszerű kisebb verseivel, mikor rímes sorokban csengette a gyermekek fülébe és szívébe, hogy milyen lagzit csaptak a konyhában a konyhai edények, mikor „házasodott a lapát, elvette a piszkafát.” Mesél ő a lyukas mogyoróról, a cica-micákról, az egériskoláról, a farkasról, a tyukicákról, a miniszterre felcseperedett kecskéről, báró Morgóról, a hű bundás kutyáról, a dongóról, a prücsökről, a hős cincérről annyi színes, eleven, vidám, tréfálgató, játszó, kacagó apró mesét, hogy ilyen kincse nem igen van a világ egyetlen országában sem a gyermekeknek.

De Pósa Lajos nemcsak az alkotásban volt halhatatlan; ő az ösztökélő munkában, a másokat teremtésre sarkalásban is szinte egyedülálló jelensége a magyar irodalomtörténetnek.

Érezte, hogy egy ember munkája nem elég, még akkor sem, ha az az ember olyan istenáldotta költő, mint ő, ha oly bő áldással tudja magából ontani a muzsikáló rímekbe szökő sorok rengetegét, mint ő.

Minden lelke szerint, nyelve szerint, hite szerint igazán hivatott magyar író megostromolt. Minden író, aki az utolsó negyven esztendőben értéke volt a magyar írásművészetnek, becsalogatott Az Én Ujságom szerkesztőségébe... *Jókai* így írta meg a gyönyörű **Rózsák szigetét** a magyar gyermekeknek. Pósa Lajos olyan ráható erővel, olyan hősi lelkesedéssel tudott beszélni a magyar gyermekek lelki éhségéről, hogy *Jókai* is íróasztala mellé ült és mesét írt a magyar kisfiúk és kisleányok százezreinek. *Mikszáth Kálmán* is Pósának engedelmeskedett, mikor a **Huszár a teknőben** című gyönyörű írásával ajándékozta meg a magyar gyermekvilágot. *Móricz Zsigmond* is az ő bátorítására írt néhány szép mesét. Nem beszéltem *Pekár Gyulával*, mégis meg merem írni, hogy ő is bájos és maradandó értékű, egyetlen ifjúsági könyvét **A kis hőst**, ha nem is Pósa Lajos közvetlen buzdítására, de az ő szívós serkentésére nagyranőtt ifjúsági és gyermekirodalom hatása alatt írta.

Herczeg Ferenc is Pósa meleg hívására és unszolására jelentkezett toronymagas talentumához illő sok szép írásával a magyar gyermekek mesebirodalmában. *Gárdonyi Géza* is mesemondó nagyapónak állt be az Én Ujságomba, mint Pósa

Lajos nemes, nagy, halhatatlan apródja s azután Benedek Elektől, Gaál Mózesről és Lőrinczy Györgytől kezdve minden számottevő magyar író együtt szolgált Pósa hitvallásszerű buzdítására a magyar gyermekirodalmat.

Pósa Lajos volt az a magyar író, akiből a kicsinyes féltékenység és a gyarló irigység teljesen hiányzott. Ő nemcsak örült, hanem ujjongott, ha egy-egy új, friss, erős magyar talentum jelentkezett itt is ott. Kereste, hívta, bízta őket. **És munkásságuk egy részét lefoglalta kérlelhetetlenül a meseírás művészetének.**

Így teremtette meg Pósa Lajos Az Én Ujságom és a *Filléres Könyvtár* könyveinek ezrein keresztül a magyar gyermekmesét; ez a teremtő munkája egyúttal a magyar mese megtisztítása, megnemesítése volt.

De mikor lassankint Az Én Ujságomból átvándoroltak a szebbnél szebb magyar mesék a Pósa szerkesztette Filléres Könyvtár könyveibe: ezek az új, várvavárt magyarlelkű mesés könyvek harcra indultak. S a harcot hamarosan győztesen fejezték be: kiszorították a magyar gyermekszobából a férc-idegen mesés könyveket... A magyar mese meghódította az ifjú Magyarországot...

Sőt bátran meg kell állapítanunk azt is, hogy az idegen nemzetek meséiből ma már csak az örökszép Andersen-meséket és a mindig elragadó Ezeregyéjszaka meséit olvassák a magyar gyermekek. Se ezeket az idegen meséket is író művészek fordítják olyan szép magyar nyelvre, amely épít, nem ront.

Ezért él Pósa Lajos ma is, ifjan, halhatatlanul, pedig 20 éve múlt a nyáron, hogy meghalt. Ezért nem fogy, hanem egyre nő az ő örök magyar értéke.

* Felolvastatott a *Petőfi Társaság*ban, Pósa halálának 20. évében, 1934-ben.

In: Vasárnapok – Hétköznapok, *Singer és Wolfner*, 1939?